

ליסוד המעלה ולחולתה, אבל אנחנו נחצה את התעלה על גבי גשר החמישה ונפנה צפונה לדרך האזורית המסומנת בסגול. בילדותי הספקתי לשוט בסירה על פני אגם החולה, לעברו המזרחי, עוד לפני שיושב, שם ישבה דררה, וזו הייתה הדרך היחידה להגיע אליה. טיילנו אז גם ברגל, מלווים בתושבים מקומיים אשר התמצאו בביצה, שבלעדיהם היינו ודאי נשארים אי שם עד היום. ראינו את תעשיית המחצלות בידי התושבים שישבו בשולי הביצה, ובכל פעם נגרמה לנו הנאה מחדש כשסיפרו לנו - ומאוחר יותר גם קראנו - על מעלליו של הסקוטי ג'ון מקיגורו, ששט בירדן לבדו בקיאק שלו - רוב רוי, וחצה גם את הביצות במסע הרפתקאות.

חלק ממה שהיה כאן, כולל החי והצומח, ניסו לשמר ולהציג באוספי בית אוסטיקין שבקיבוץ דן ובשמורת הטבע של החולה. לאחר הייבוש נותרה לנו שמורת הטבע, ומאוחר יותר, כשהחלו להציף מחדש חלק מהשטח שיושב, נוצר גם אגמון החולה. קשה לדמיין שפעם הכול כאן היה מוצף מים, והיה כעין ג'ונגל של צמחייה צפופה. בשטח המיושב סלולות כיום דרכי העפר, חלקן לא כל כך חלקות ובחורף ואחרי גשם נימנע להיכנס לכאן. נמשיך צפונה לאורכה של הדרך האזורית ותעלת הירדן שלאחר הניקוז. הנסיעה על דרך העפר מטלטלת מעט. למעשה, יש שתי דרכים על שפת התעלה, ועתה אנחנו נוסעים על זו שבגדה המזרחית. מימין (ממזרח) שדרות איקליפטוסים המצלים ומסתירים את כביש 918 (זוכרים שפעם ישבו שם ממש מעלינו הסורים?). הסימון נשחק לאורך קטע הדרך הזה, אך אין כמעט סיכוי לטעות. לצדנו נפגוש אולי טרקטורים עובדים וחלקות שדה בצבעים שונים, בהתאם לעונת השנה שבה אנחנו נוסעים. אחרי כארבעה ק"מ משתרע ממערב (משמאל) אגמון החולה, אך הדרכים אליו חסומות לרוב. כתשעה ק"מ מגשר החמישה אנחנו עוברים וחוצים

בתוכני ימת החולה של פעם ובשוליה

נקודת היציאה שלנו היא ליד שרידי המושבה משמר הירדן, במפגש כביש 91, הבא מצומת מחניים במערב, עם כביש 918 שכבר טיילנו לאורכו, מחורבות משמר הירדן ועד למעינות הירדן, באחד הגיליונות הקודמים.

נרד שמאלה לדרך העפר לפני גשר הפקק (בין סימן ק"מ 18 לגשר), וניסע צפונה יותר מקילומטר ללא סימון עד שנפגוש בדרך שמסומנת בשחור (2129), ועיגול קטן ליד מלבן הסימון בצבע סגול המספר שאנחנו על דרך אזורית שסימונה חופף כמה שבילים ודרכים מסומנות, וחוצה את הגליל העליון ממערב למזרח.

שני גשרים שאינם קיימים עוד מסומנים בין השאר במפת טיולים וסימון שבילים מספר 1, שלא עודכנה עדיין. אלה הם גשר החמישה (שנבנה מחדש מעט צפונה לנו מול הכניסה ליישוב יסוד המעלה), מול קיבוץ חולתה, וגשר יסוד המעלה שהיה מעט דרומה לו ואיננו עוד.

ניסע בשלב זה על הדרך המסומנת בשחור שממערב לתעלה. פה ושם נפגוש משמאל לדרך גשרים צבאיים המיועדים לאימונים או לעת צרה, ואילו מימין נראה כמה פינות מוצלות מתחת לקבוצות העצים שעל חוף התעלה, ואולי גם דייגים המנסים את מזלם. כ-3.5 ק"מ מכביש 918 נגיע לגשר החמישה החדש. הדרך מהגשר שמאלה (מערבה) מוליכה

נאפס כאן את המונה ל-00, ונצא בכביש 918 צפונה, כדי להפגש עם ציר הטיול שלנו שיתנהל בהמשך על דרך עפר. אגב, מי שדרך העפר תקשה עליו ימצא תמיד אפשרות לקשר וחיבור כל שהוא כדי להיחלץ לכביש 918 במזרח או אף לכביש 90 במערב. משמאל (ממערב) לכביש שוכן קיבוץ גדות שסבל רבות מתגרת ידם של הסורים עד מלחמת ששת הימים. אחרי קצת יותר מקילומטר נמצאת מימין תחנת הקיאקים לשיט הרפתקני על הירדן, ואחרי כשלושה ק"מ אנחנו ליד גשר עם שם מוזר - גשר הפקק. גשר הפקק או גשר ש"ן קשור בשמו למפעל ייבוש ביצות חולה.

במרס 1953, כשהחלו עבודות ייבוש אגם החולה, הועתק אפיקו של הירדן כדי לאפשר למימיו זרימה חופשית. במשך כשנתיים נחפרו תעלות ניקוז ובוצעו עבודות רבות, עד שב-30 באוקטובר 1957 פוצצו את ה"פקק" במוצאה הדרומי של בקעת החולה, ומי הביצות והאגם זרמו דרומה. גשר הביילי שהוקם שם נקרא גשר ש"ן, לכבודם של אלה שפעלו באיזור במסגרת ועדות שביתת הנשק.

חקלאים בבקעת החולה. פעם היה הכל מוצף במי הימה והביצות.

פינה יפה על גדות התעלה.

את כביש 977 המוליך מכביש 918, ליד להבות הבשן, בכיוון כללי מערבה לקריית שמונה. נמשיך צפונה עוד כשני ק"מ ויותר, ונפנה ימינה (מזרחה) עם דרך העפר. אחרי כ-1.25 ק"מ אנחנו על כביש 918, יוצאים מתחום האגם לשעבר.

נפנה בו שמאלה (צפונה), אחרי כקילומטר נעבור צומת שממנו יוצא שמאלה (לצפון-מערב) כביש 9779, והנה אנחנו למרגלות שמורת תל אנפה, שם שוכן התל על שלוחה בזלתית. על התל נמצאו ממצאים מתקופות קדומות ועד התקופה ההלניסטית, אבל ייחודו היום למטיילים הוא אלפי הרקפות הפרורות עליו בעונה. גם כשלא פורחות עליו הרקפות בחורף, ובעיקר בסביבות חודש ינואר, מושך את העין צבעו הירוק של התל המצדיק את שמו הערבי תל אל-ח'אדר.

גשר החמישה החדש, המוקדש לזכרם של חללי חיל ההנדסה.

בהמשך ניצבים מימין לכביש שלטים המכוונים לגבעת האם בדרך עפר שמסומנת בירוק (1169), בינונית עד קשה לרכב רך עד גבעת האם, וקלה יותר מגבעת האם לנבי הודא. אם אתם בכלי רכב מתאים, סעו לנבי הודא דרך גבעת האם, אם לא - המשיכו בכביש 918 עוד כ-1.5 ק"מ עד שלט המפנה ימינה (מזרחה) בכביש צר, מהלך כ-1.5 ק"מ נוספים עד נבי הודא. לגבעת האם פונים מכביש 918 בדרך העפר ימינה. הדרך עוברת ליד חורשת איקליפטוסים ומטפסת לעבר גבעת האם, על שמה של הנרייטה סאלד, ממנהיגות "הדסה" ו"אם עליית הנוער". הדרך העולה לגבעה עצמה קשה לרכב רגיל, ומי שרוצה יעפיל מרחק קצר ברגל עד לפסגה, שממנה יש תצפית לאזור. על הפסגה יש שרידי מוצב ושלט דהוי המספר על הקרבות שניטשו כאן. שנים רבות שימש המקום כעמדת צה"ל אל מול תל עזזיאת. ב-1967, במלחמת ששת הימים, עבר כאן ציר הפריצה והעלייה לגולן. מתחילתו, בצפון, נראה בשולי גבעת עזזיאת (תל עזזיאת) אתר נבי הודא. מצפון-מזרח לנבי הודא וקרוב מאוד אליו נראית חורבת עמרית הסמוכה לנבי הודא, שנראית מכאן טוב יותר ובעיקר בעזרת משקפת.

גשר גלילים צה"ל.

מגבעת האם יורדת דרך העפר מהלך כמה מאות מטרים, עד שהיא פוגשת בצומת ובדרך שמסומנת באדום. כאן פונים שמאלה בכיוון כללי צפונה, ואחרי כמה מאות מטרים עוברים על פני חוות תאנים ומגיעים לכניסה לנבי הודא.

הכניסה הקלה יותר לנבי הודא היא כאמור בכביש המסתעף מזרחה מכביש

918 ומוליך מרחק של כ-1.5 ק"מ עד לאתר נבי הודא, הוא יהודה.

עד מלחמת ששת הימים לא הייתה כל גישה למקום. סמוך לו עברה דרך הפטרולים ותקריות רבות אירעו סביבה.

בכניסה לאתר ניצבים שולחנות פיקניק לבאים לכאן, ובמבנים אשר במקום מצויים חדרי הסבה לעולי הרגל, מקום תפילה וחדר קטן שבו נמצא קברו של נבי הודא. **מצפון-מזרח למבנים העיקריים נמצאת חצר המתחם שמשוליה אפשר להציץ לשרידי חורבת עמרית שהזכרנו בתצפית מגבעת האם.** המקום נחפר בידי משלחת ארכאולוגית מארצות הברית, ונחשפו בו שרידי מקדש וקריפטה וחלקי מבנים מעוטרים בכותרות, כרכובים ועוד. מעל המקדש הוקם, אולי בימי הורדוס, מבנה גדול יותר ובו עמודים. המקום נהרס ברעידת אדמה במאה הרביעית לספירה, ומאוחר יותר הוקמה קפלה קטנה מהאבנים שבמקום. **האתר שוכן בגבול אזור ממוקש, ואין לגשת למקום ללא ליווי של אדם המכיר את דרך הגישה אליו.**

אתר נבי הודא קדוש למוסלמים, לעלאוויים ולדרוזיים שפרסו עליו את חסותם אחרי מלחמת ששת הימים ואם תרצו, אולי גם ליהודים, שיש המזהים אותו עם מקום בתחום שבט נפתלי, ובכלל לפי הידוע כאן, זה מקום קבורתו של יהודה בנו של יעקב. אלא שיהודה בן יעקב זכה להיקבר גם כאן בצפון וגם במרכז הארץ, שם נתן את שמו לכפר הגדול והידוע יהודיה - הוא יהוד של היום. היום אנחנו בנבי הודא הצפוני. הוול, הוא הקבר הקדוש, שוכן למרגלות תל עזיאת, אתר שהתפרסם בתקריות הצבאיות לאחר שהסורים תפסו אותו.

עד לפני קום המדינה עלו אליו לרגל העלאוויים מהכפרים העלאוויים עין פיט וזעורה, ששכנו סמוך לבניאס וננטשו במלחמת ששת הימים, ואף תושביו של הכפר העלאווי עיגור. העלייה לרגל הייתה כדי לחוג כאן את חג הקרבן, ביום הראשון של הרמדאן, ואף באו לכאן במשך כל ימות השנה, כדי... להירפא מעיוורון.

גם תושבי החולה הסונים ידעו על תכונותיו של נבי הודא, ולפיהם צריך היה לישון

כמה ימים ליד הקבר כדי לזכות בחסדיו ולהירפא. אחד מתושבי הכפר עיגור, כפר עלאווי גם הוא, סיפר ששבתו עלתה למקום כדי להירפא מעיוורונה, ולאחר ששהתה במקום אכן הבריאה. גם הדרוזיים מכפרי הגולן עלו לכאן עד קום מדינת ישראל, אז הפך המקום למסוכן בגלל קרבתו לקו הגבול החדש. במשך הזמן אימצו הדרוזים את המקום, והשומר מאחד הכפרים בגולן סיפר לנו כי עתה עולים לכאן לרגל דרוזים תושבי הגולן וצפון הארץ ואחרים, ואף הם באים להירפא מעיוורון.

המקום נשמר עתה על ידי דרוזים מרמת הגולן, ומשמש אתר עלייה לרגל גם לדרוזים מתחום ישראל.

מנבי הודא חוזרים לכביש 918 ופונים בו ימינה (צפונה), עוברים על פני הכניסה הדרומית לשאר ישוב, ואחרי כקילומטר אנחנו ליד כביש הגישה המוליך שמאלה לפינת הנופש ובריכת המים הקרים מאוד שבחורשת טל.

בסופו של טיול זה אנחנו ממש בלב מקורות המים של ישראל: לידינו חורשת טל, לפנינו דפנה ומעט צפונה ממנה שמורת דן. גם שמורת נחל חרמון-הבניאס קרובה. יש רק להחליט לאן...

חשוב מאוד

מי שרוצה להוסיף דעת על אגם החולה והביצות, סיפור ייבושו של האגם והצפתו החלקית מאוחר יותר, להכיר ולו גם מרחוק או בתצוגה חלק מהחי והצומח, יבקר בבית אוסישקין שבקיבוץ דן ובשמורת הטבע של החולה, שם יצפה ב"עופוריה", מיצג מעניין. לאלה ואחרים עוד נחזור בטיולים הבאים...

סוג הטיול: ברכב רגיל, רוב עונות השנה, אך לא מיד אחרי הגשמים.
נקודת התחלה: ליד שרידי משמר הירדן, בהצטלבות כביש 918 עם כביש 91.
נקודת סיום: בקצה הצפוני של כביש 918 כשהוא נפגש עם כביש 99.
אורך המסלול: כ-30 ק"מ.
משך הטיול: שעתיים-שלוש.
מים: להצטייד כרגיל.
קושי: קל (פרט לקטע העולה לגבעת האם שעליו ניתן לדלג).
מפה: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 1 - גולן וחרמון.
עונה מומלצת: כל השנה, פרט לימי גשם או אחרי גשם. בקיץ חם!

1. ליד קברו של נבי הודא.
2. הכיפה מעל קברו של נבי הודא.

2